

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан гуманітарно-педагогічного факультету

Людмила СТАНІСЛАВОВА

«30» серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Історія української мови»

Призначення робочої програми – для освітніх програм різних спеціальностей

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Мова навчання – українська

Обсяг дисципліни, кредитів ЄКТС – 4

Статус дисципліни: обов'язкова

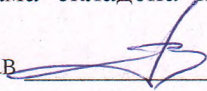
Шифр дисципліни – ОПП9

Факультет – гуманітарно-педагогічний

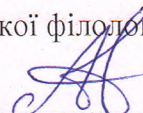
Кафедра – української філології

Форма навчання	Загальне навантаження		Кількість годин						Вид семестрового контролю		
			Аудиторні заняття			Індивідуальна робота студента	Самостійна робота студента, в т.ч. ІРС	Курсова робота			
	Європейські кредити	Години	Всього	Лекції	Лабораторні роботи				Практичні заняття		
Д	4	120	51	17	–	34	–	69	–	–	+
З	4	120	12	6	–	6	–	108	–	–	+

Робоча програма складена на основі освітніх програм підготовки бакалаврів та стандартів вищої освіти.

Програму склав к. філол. н., доц. Василь ДЕНИСЮК.

Схвалена на засіданні кафедри української філології (протокол № 11 від 28 червня 2024 р.).

В. о. завкафедри української філології Анатолій ЯНЧИШИН

Робоча програма розглянута та схвалена вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету (протокол № 1 від 30 серпня 2024 р.).

Голова ради факультету Людмила СТАНІСЛАВОВА

2. Пояснювальна записка

В основі курсу історії української мови є вивчення історичного розвитку української літературної мови від найдавніших часів до сьогодні. Програма курсу охоплює головні етапи формування українського писемного слова.

У загальній підготовці здобувача освіти дисципліна має забезпечити **компетентності**: здатність до формування в учнів ключових і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків; здатність адекватно використовувати мовні ресурси, демонструвати сформовану мовну й мовленнєву компетенції в процесі фахової та міжособистісної комунікації, володіти різними засобами мовної поведінки в різних комунікативних контекстах; здатність використовувати досягнення сучасної науки в галузі теорії та історії української мови і літератури в практиці навчання української мови і літератури у закладах середньої освіти (рівень базової середньої освіти); здатність інтерпретувати й зіставляти мовні та літературні явища, використовувати різні методи й методики аналізу тексту.

Мета дисципліни. Вивчення історичного розвитку української літературної мови від XI століття і до сьогодні.

Предмет дисципліни. Особливості функціонування літературної мови на різних етапах її становлення у зв'язку із суспільно-політичними, культурними, історичними умовами.

Завдання дисципліни. Надати студентам знання і практичні навички для аналізу функціонування літературної мови на різних етапах її становлення у зв'язку із суспільно-політичними, культурними, історичними умовами.

Результати навчання. Студент, який успішно завершив вивчення дисципліни, має *вміти встановлювати* домінуючі джерела творення літературної мови кожного періоду; *інтерпретувати традиційні чи інноваційні мовні явища* кожного з періодів творення української літературної мови; *визначати місце* видатних письменників, учених, культурних і політичних діячів у літературному мовотворенні; *окреслювати шляхи вироблення* лексичного та стильового фондів мови, закріплення граматичних і правописних норм; *простежувати особливості взаємодії* літературної мови з живою розмовною мовою; *володіти знаннями про*: предмет, завдання, значення та головні поняття курсу історії української літературної мови; періодизацію історії української літературної мови, головні етапи її становлення; загальні тенденції формування літературно-писемної мови в межах кожного з періодів; історію становлення українського правопису; стан і перспективи дослідження історії української літературної мови.

3. Структура залікових кредитів дисципліни

Назва теми	ДФН		
	Кількість годин, відведених на:		
	лекц	практ.	СРС
УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА XI–XVIII ст.			
Тема 1. Вступ.	2	4	4
Тема 2. Мовна ситуація в Давній Русі.	2	4	4
Тема 3. Українська літературно-писемна мова XIV–XV ст.	2	4	4
Тема 4. Українська літературна мова XVI–XVIII ст.	2	4	5
Тема 5. Староукраїнська лексикографія. Граматична обробка літературної мови.	2	4	4
Тема 6. Культура бароко та її вплив на формування літературної мови.	2	4	4
НОВА ДОБА В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ			
Тема 7. Нова доба в історії української літературної мови (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)	2	4	4
Тема 8. Розширення функційних меж української літературної мови у XIX ст.	2	4	4
Тема 9. Загальна характеристика української літературної мови XX – початку XXI ст.	1	2	5
Разом:	17	34	39

4. Програма навчальної дисципліни

4.1. Зміст лекційного курсу для студентів денної форми навчання

Номер теми	Перелік тем лекцій, їх анотації	К-сть годин
УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА XI–XVIII ст.		
1.	<p>ВСТУП.</p> <p>1. Предмет, завдання і значення курсу. Зв'язок курсу історії української мови з іншими науковими дисциплінами.</p> <p>2. Розмежування понять «літературна мова», «національна мова», «мова художньої літератури».</p> <p>3. Питання періодизації історії української літературної мови у зв'язку з історією українського народу. Зміни в змісті поняття «українська літературна мова» на різних історичних етапах розвитку загальнонародної мови.</p> <p>4. Діалектна база давньої української літературної мови.</p> <p>5. Основні джерела вивчення історії української літературної мови.</p> <p>6. Історія становлення і розвитку історії української літературної мови як окремої філологічної дисципліни. Огляд найголовніших наукових праць з історії української літературної мови.</p> <p>7. Деформоване висвітлення історії української літературної мови в часи радянського тоталітаризму.</p> <p>[1; 2]</p>	2

2.	<p>МОВНА СИТУАЦІЯ В ДАВНІЙ РУСІ.</p> <p>1. Питання про початок писемності на Русі. Старослов'янська мова, її роль у розвитку літературної мови.</p> <p>2. Варіанти мови в києворуський період, їх характеристика. Термінологічна варіативність на позначення літературних мов давньої доби. Умовність терміна «давньоруська мова» та теорії про єдину спільну давньоруську мову.</p> <p>3. Особливості граматики і словникового складу загальнонародної мови, відображені в оригінальних творах києворуської писемності.</p> <p>4. Пам'ятки писемності києворуського періоду. Оригінальні тексти періоду Київської Русі: жанрово-стильова систематика. Суспільно-політична актуальність оригінальних пам'яток.</p> <p>[1; 2]</p>	2
3.	<p>УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНО-ПИСЕМНА МОВА XIV – XV ст.</p> <p>1. Доля українців після розпаду Русі. Українські землі у складі Литви і Польщі. Статус літературної «руської» мови у Великому князівстві Литовському та в Речі Посполитій і його закріплення в офіційних документах.</p> <p>2. Український і білоруський варіанти «руської» мови.</p> <p>3. Мова ділових документів як основа формування літературно-писемної мови у XIV – XV століттях.</p> <p>4. Відбиття особливостей руської літературної мови у «Словнику староукраїнської мови XIV – XV ст.».</p> <p>[1; 2]</p>	2
4.	<p>УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА XVI – XVIII ст.</p> <p>1. Культурно-історичне тло розвитку української літературної мови у XVI – першій половині XVII ст.</p> <p>2. Особливості мовної ситуації. Функціонування латинської і польської мов. Два типи давньої української літературної мови в другій половині XVI – першій половині XVII ст.: слов'яноруська і «проста руська» мова. Сфери вживання «руської» мови і мови слов'яноруської.</p> <p>3. Відродження церковнослов'янської мови як відображення в українській літературній мові XV–XVII ст. другого південнослов'янського впливу.</p> <p>4. Переклади церковних книг «простою» мовою. Пересопницьке Євангеліє – перший відомий переклад канонічного тексту українською мовою. Учительні Євангелія, писані «простою» мовою.</p> <p>5. Відображення живої української мови в діловому українському письменстві і літописах.</p> <p>6. Міжслов'янські мовні зв'язки у XVI–XVIII ст.</p> <p>7. Збагачення лексики давньої української літературної мови. Жанрово-писемна різноманітність пам'яток XVI–XVIII ст.; формування стилів.</p> <p>8. Реформа алфавіту і графіки. Збереження кириличної графіки в Галичині.</p> <p>9. Звуження функцій літературної мови. Мова творів Г. Сковороди.</p> <p>[1; 2; 3; 16]</p>	2

5.	<p>СТАРОУКРАЇНСЬКА ЛЕКСИКОГРАФІЯ. ГРАМАТИЧНА ОБРОБКА ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Джерела, реєстр, принципи побудови староукраїнських словників. 2. «Лексис» Л. Зизанія. 3. «Лексикон» П. Беринди. 4. «Лексикон латинський» Є. Славинецького та «Лексикон словено-латинський» А. Корецького-Сатановського. 5. «Синоніма словенороська». 6. Український семимовний словник. 7. «Лексикон латинський» І. Максимовича. 8. Львівська граматики «Адельфотес». 9. Граматики Л. Зизанія. 10. Граматики М. Смотрицького. 11. Граматики І. Ужевича. <p>[1; 2]</p>	2
6.	<p>КУЛЬТУРА БАРОКО ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Естетична концепція культури бароко. 2. Бароко в розвитку виразових засобів української мови. 3. Жанрове розмаїття барокової писемності. 4. Поетична творчість. 5. Латино-польський тип проповіді: нові завдання і прийоми викладу. 6. Формування жанру передмов і післямов до друкованих видань. 7. Науковий стиль. Тенденція до зближення писемної мови з усною народнорозмовною. <p>[1; 2]</p>	2
<i>НОВА ДОБА В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ</i>		
7.	<p>НОВА ДОБА В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ (кінець XVIII – перша половина XIX ст.).</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Формування української літературної мови на народній основі. 2. Проблема зв'язків і спадкоємності між давньою і сучасною українською літературною мовами. 3. Проблема діалектної бази при створенні літературних мов. 4. Народна основа творів І. Котляревського. 5. Боротьба в Галичині за створення літературної мови на народній основі («Русалка Дністрова»). 6. Розвиток української літературної мови в період від І. Котляревського до Т. Шевченка. 7. Мовотворчість поетів-романтиків. 8. «Грамматика малоросійскаго наречія» О. Павловського. Словники української літературної мови. 9. Правописні системи першої половини XIX ст. у Східній і Західній Україні. 10. Роль Т. Шевченка у формуванні української літературної мови. <p>[1; 2]</p>	2

8.	<p>РОЗШИРЕННЯ ФУНКЦІЙНИХ МЕЖ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В ХІХ ст.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Суспільно-політична ситуація на Правобережжі та Лівобережжі. 2. Лінгвоцид як мовне явище. Валуєвський циркуляр та Емський акт, їх наслідки для книжної української мови. 3. Художня література як джерело національно-культурного відродження і засіб розбудови української мови ХІХ ст. 4. Концепція літературної мови П. Куліша. 5. Мовна дискусія 90-х років ХІХ ст. <p>[1; 2]</p>	2
9.	<p>ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ ст.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Передумови розвитку української літературної мови першої половини ХХ ст. 2. Особливості української літературної мови за радянщини. 3. Розширення сфери вживання української літературної мови: офіційно-діловий, науковий, публіцистичний стилі. 4. Тенденції розвитку української літературної мови повоєнного часу. 5. Місце українського письменства в розбудові української літературної мови другої половини ХХ ст. 6. Успіхи українського мовознавства з розбудови української літературної мови 60–80 рр. ХХ ст. 7. Мовознавство в Україні і за кордоном. Українська мова і діаспора. 8. Роль української літературної мови в національному відродженні. 9. Полеміка навколо правописних норм. <p>[1; 2]</p>	1
Разом:		17

4.2. Зміст практичних занять

Номер тижня	Перелік тем практичних занять, зміст практичних занять	К-сть годин
УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА В ХІ–ХVІІІ ст.		
1	<p>Тема 1. ВСТУП.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Обговорення теоретичного матеріалу, усне опитування за темою 1. 2. Повідомлення студентів про актуальні проблеми періодизації розвитку української літературної мови. 3. Дискусія про деформоване висвітлення історії української літературної мови в часи радянського тоталітаризму. 4. Видача завдань для індивідуальної творчої роботи. 	4
3	<p>Тема 2. МОВНА СИТУАЦІЯ В ДАВНІЙ РУСІ.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Актуалізація знань студентів про перші слов'янські азбуки. Бесіда про виникнення письма у слов'ян. 2. Обговорення теоретичного матеріалу за темою 2. 3. Дискусія на тему «Які пам'ятки киеворуської доби вважати українськими?». 4. Виконання вправ, аналіз матеріалу стосовно мовних особливостей давніх писемних пам'яток давньокиївської доби. 5. Письмове опитування за темами 1–2. 	4

5	Тема 3. УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНО-ПИСЕМНА МОВА XIV – XV ст. 1. Обговорення теоретичного матеріалу за темою 3. 2. Аналіз творів ділової писемності в аспекті їх мовної бази, лексичних, фонетичних, граматичних особливостей. 3. Виконання вправ щодо стану української літературної мови XIV–XV ст. 4. Написання контрольної роботи за темою 3.	4
7	Тема 4. УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА XVI – XVIII ст. 1. Оголошення оцінок, аналіз контрольних робіт студентів. 2. Бесіда за змістом лекції 4. 3. Дискусія на тему «Релігійна полеміка і письменство». 4. Виконання вправ на співвідношення народнорозмовного, церковнослов'янського та запозиченого компонента в мові творів зазначеного періоду. 5. Індивідуальна творча робота.	4
9	Тема 5. СТАРОУКРАЇНСЬКА ЛЕКСИКОГРАФІЯ. ГРАМАТИЧНА ОБРОБКА ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ. 1. Обговорення теоретичного матеріалу за темою 5. 2. Дискусія на тему «Чи змінилася граматики іменника?». 3. Виконання вправ на визначення способів тлумачення, залучення народнорозмовного компонента, порівняння джерельної бази. 4. Захист презентацій.	4
11	Тема 6. КУЛЬТУРА БАРОКО ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ. 1. Обговорення теоретичного матеріалу за темою 6. 2. Дискусія на тему «Українське літературне бароко: польська копія чи власний стиль?» 3. Вправи на аналіз барокових текстів. 4. Індивідуальна творча робота. Захист рефератів. 5. Оголошення і коментар оцінок за письмові роботи. 6. Написання контрольної роботи.	4
НОВА ДОБА В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ		
13	Тема 7. НОВА ДОБА В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ (кінець XVIII – перша половина XIX ст.) 1. Оголошення оцінок, аналіз контрольних робіт студентів. 2. Бесіда за змістом лекції № 7. 3. Виконання вправ на визначення народнорозмовної основи нової української літератури, аналіз мови творів зазначеного періоду; українські граматики того часу – традиційність і новаторство. 4. Індивідуальна творча робота. Захист презентацій.	4
15	Тема 8. РОЗШИРЕННЯ ФУНКЦІЙНИХ МЕЖ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В XIX ст. 1. Обговорення теоретичного матеріалу за темою 8. 2. Дискусія на тему «Письменник і мові в імперську добу». 3. Контроль виконання домашніх завдань. 4. Письмове опитування за темою 8.	4
17	Тема 7. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ XX – ПОЧАТКУ XXI ст. 1. Обговорення теоретичного матеріалу за темою 9. 2. Перевірка домашніх завдань. 3. Тестовий контроль за темою 9. 4. Узагальнення теоретичного матеріалу з курсу. Підведення підсумків роботи студентів протягом семестру.	2
РАЗОМ:		34

У процесі виконання практичних завдань робіт з дисципліни студенти набувають **практичних навичок**, зокрема: використовувати необхідну лінгвістичну термінологію; аналізувати та узагальнювати мовні явища; уміти встановлювати домінуючі джерела творення літературної мови кожного періоду; інтерпретувати традиційні чи інноваційні мовні явища кожного з періодів творення української літературної мови; визначати місце видатних письменників, учених, культурних і політичних діячів у літературному мовотворенні; окреслювати шляхи вироблення лексичного та стильового фондів мови, закріплення граматичних і правописних норм; простежувати особливості взаємодії літературної мови з живою розмовною мовою.

4.3. Зміст самостійної роботи студентів

Самостійна робота студентів *денної* форми навчання полягає в систематичному опрацюванні програмного матеріалу, підготовці до виконання домашніх та контрольних робіт, теоретичного опитування в усній або письмовій формах, тестування з теоретичного матеріалу, виконанні індивідуальних завдань тощо.

№ тижня	Вид самостійної роботи	ДФН
		К-сть год.
УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА В ХІ–ХVІІІ ст.		
1	ВСТУП. Опрацювання літератури, електронного конспекту лекцій. Повторити генеалогічну класифікацію мов світу. [1; 5; 7; 8; 9; 12; 13]	6
3	МОВНА СИТУАЦІЯ В ДАВНІЙ РУСІ. Опрацювання літератури, електронного конспекту лекцій. Повторити теоретичний матеріал про перші слов'янські азбуки, дохристиянське письмо у слов'ян. Підготуватися до письмового опитування [1; 5; 7; 8; 9; 12; 13]	8
5	УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНО-ПИСЕМНА МОВА ХІV – ХV ст. Підготовка до написання контрольної роботи. Опрацювання літератури, електронного конспекту лекцій. Виконання домашніх завдань для самопідготовки. [1; 5; 7; 9; 12; 13]	8
7	УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА ХVІ – ХVІІІ ст. Підготовка до усного опитування. Опрацювання літератури, електронного конспекту лекцій. Індивідуальна творча робота: написання реферату, підготовка до його захисту. [1; 5; 7; 8; 9; 12; 13]	8
9	СТАРОУКРАЇНСЬКА ЛЕКСИКОГРАФІЯ. ГРАМАТИЧНА ОБРОБКА ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ. Підготовка до усного опитування. Опрацювання літератури, електронного конспекту лекцій. Індивідуальна творча робота: написання реферату, підготовка до його захисту. [1; 5; 7; 8; 9; 12; 13]	8
11	КУЛЬТУРА БАРОКО ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ. Підготовка до усного опитування. Опрацювання літератури, електронного конспекту лекцій. Індивідуальна творча робота: написання реферату, підготовка до його захисту. Підготовка до контрольної роботи. [1; 5; 7; 8; 9; 12; 13]	8
НОВА ДОБА В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ		
13	НОВА ДОБА В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ (кінець ХVІІІ – перша половина ХІХ ст.) Підготовка до усного опитування. Опрацювання літератури, електронного конспекту лекцій. Індивідуальна творча робота: написання	8

	реферату, підготовка до його захисту. [1; 5; 7; 8; 9; 12; 13]	
15	РОЗШИРЕННЯ ФУНКЦІЙНИХ МЕЖ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В ХІХ ст. Підготовка до письмового опитування. Опрацювання літератури, електронного конспекту лекцій. Виконання домашніх завдань для самопідготовки. [1; 5; 7; 8; 9; 12; 13]	8
17	ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ ст. Опрацювання літератури, електронного конспекту лекцій. Виконання домашніх завдань для самопідготовки. Підготовка до тестового контролю. [1; 2; 4; 5; 7; 8; 9; 12; 13]	7
Разом:		69

5. Технології та методи навчання

Процес навчання з дисципліни ґрунтується на використанні традиційних і сучасних технологій, зокрема: лекції (з використанням методів проблемного навчання); практичні заняття (з використанням методів лінгвістичного аналізу, порівняльного аналізу, тестових завдань), самостійна робота (індивідуальні завдання) і мають за мету оволодіння студентами спеціальною термінологією і набуття ними практичних навичок з історико-лінгвістичної характеристики української мови на різних етапах її розвитку, користування спеціальними схемами і таблицями для вивчення специфіки становлення різних лексико-граматичних класів слів тощо.

6. Методи контролю

Поточний контроль здійснюється під час практичних занять, а також у дні проведення контрольних заходів, встановлених робочою програмою і графіком навчального процесу. Контроль за засвоєнням знань із навчальної дисципліни «Історія української мови» проводиться за такими видами: УО – усне опитування студентів – відбувається на практичних заняттях за змістом теоретичного матеріалу, що розглядається на лекціях, та матеріалом, що опрацьовується студентами самостійно. ПО – письмове опитування студентів – відбувається на практичних заняттях за змістом теоретичного матеріалу, що розглядається на лекціях, та матеріалом, що опрацьовується студентами самостійно. КР – контрольна робота – проводиться на практичному занятті, містить письмові завдання, спрямовані на перевірку вмінь і навичок студентів, на визначення рівня оволодіння теоретичним матеріалом. ТК – тестовий контроль – проводиться на практичних заняттях для контролю та оцінювання знань і вмінь студентів.

При виведенні підсумкової семестрової оцінки враховуються накопичені результати поточного контролю (середньозважений бал з отриманих за усі види робіт оцінок).

7. Оцінювання результатів навчання студентів у семестрі

Кожний вид роботи з дисципліни оцінюється за **чотирибальною** шкалою. Семестрова підсумкова оцінка визначається як середньозважена з усіх видів навчальної роботи, виконаних і складених **позитивно** з урахуванням коефіцієнта вагомості. Вагові коефіцієнти змінюються залежно від структури дисципліни і важливості окремих видів її робіт.

Засвоєння студентом теоретичного матеріалу з дисципліни оцінюється обов'язковим індивідуальним тестуванням у модульному середовищі (до кожної лекції) та усним або письмовим опитуванням на практичних заняттях. Водночас оцінюється рівень практичних умінь шляхом виконання різноманітних аудиторних та домашніх завдань.

Оцінювання знань студентів здійснюється за такими критеріями:

Оцінка за національною шкалою	Узагальнений критерій
Відмінно	Студент глибоко і у повному обсязі опанував зміст навчального матеріалу, легко в ньому орієнтується і вміло використовує понятійний апарат; уміє пов'язувати теорію з

	практикою, вирішувати практичні завдання, впевнено висловлювати і обґрунтовувати свої судження. Відмінна оцінка передбачає грамотний, логічний виклад відповіді (як в усній, так і у письмовій формі), якісне зовнішнє оформлення роботи. Студент не вагається при видозміні запитання, вміє робити детальні та узагальнюючі висновки. При відповіді допустив дві–три несуттєві <i>помилки</i> .
Добре	Студент виявив повне засвоєння навчального матеріалу, володіє понятійним апаратом, орієнтується у вивченому матеріалі; свідомо використовує теоретичні знання для вирішення практичних задач; виклад відповіді грамотний, але у змісті і формі відповіді можуть мати місце окремі неточності, нечіткі формулювання закономірностей тощо. Відповідь студента має будуватися на основі самостійного мислення. Студент у відповіді допустив дві–три <i>несуттєві помилки</i> .
Задовільно	Студент виявив знання основного програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання та практичної діяльності за професією, справляється з виконанням практичних завдань, передбачених програмою. Як правило, відповідь студента будується на рівні репродуктивного мислення, студент має слабкі знання структури курсу, допускає неточності і <i>суттєві помилки</i> у відповіді, вагається при відповіді на видозмінене запитання. Разом з тим набув навичок, необхідних для виконання нескладних практичних завдань, які відповідають мінімальним критеріям оцінювання і володіє знаннями, що дозволяють йому під керівництвом викладача усунути неточності у відповіді.
Незадовільно	Студент виявив розрізнені, безсистемні знання, не вміє виділяти головне і другорядне, допускається помилок у визначенні понять, перекичує їх зміст, хаотично і невпевнено викладає матеріал, не може використовувати знання при вирішенні практичних завдань. Як правило, оцінка «незадовільно» виставляється студенту, який не може продовжити навчання без додаткової роботи з вивчення дисципліни.

Здобувачі мають можливість отримати знання з окремих тем дисципліни шляхом неформальної освіти і звернутися із заявою про перезарахування результатів неформальної освіти згідно з Положенням про порядок визнання та перезарахування результатів навчання здобувачів вищої освіти у ХНУ (<https://bit.ly/3S6OrGt>).

Усі учасники освітнього процесу мають дотримуватися правил академічної доброчесності (Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти у ХНУ) (<https://cutt.ly/PONSU1q>).

Структурування дисципліни за видами робіт і оцінювання результатів навчання студентів *денної* форми навчання у семестрі за ваговими коефіцієнтами

Аудиторна робота				Самостійна робота	Підсумковий контрольний захід (іспит)
УО	КР	ПО	ТК	ІТР	За рейтингом
2	1	2	1	1	
ВК: 0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,4

Співвідношення вітчизняної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС

Оцінка ЄКТС	Інституційна інтервальна шкала балів	Вітчизняна оцінка, критерії	
		Оцінка	Критерії
A	4, 75–5, 00	5	Відмінно – глибоке і повне опанування навчального матеріалу і виявлення відповідних умінь та навичок
B	4, 25–4, 74	4	Добре – повне знання навчального матеріалу з кількома незначними помилками
C	3, 75–4, 24	4	Добре – в загальному правильна відповідь з двома-трьома суттєвими помилками
D	3, 25–3, 74	3	Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, але достатнє для практичної діяльності за професією

E	3, 00–3, 24	3	<i>Задовільно</i> – неповне опанування програмного матеріалу, що задовольняє мінімальні критерії оцінювання
FX	2, 00–2, 99	2	<i>Незадовільно</i> – безсистемність одержаних знань і неможливість продовжити навчання без додаткових знань з дисципліни
F	0, 00–1, 99	2	<i>Незадовільно</i> – необхідна серйозна подальша робота і повторне вивчення дисципліни

8. Питання для самоконтролю результатів навчання

1. Барокова поезія. Особливості мови барокових віршів.
2. Барокова проповідь як жанр української писемності XVII ст., її мовні особливості.
3. Граматика І. Ужєвича.
4. Граматика М. Смотрицького.
5. Давньокиївська доба в розвитку української літературно-писемної мови: стилі і жанри.
6. Деформоване висвітлення історії української літературної мови в радянський період.
7. Жанрово-стильове розмаїття української писемності у XVI–XVII ст.
8. Історично-культурне тло розвитку української літературної мови у XVI–XVII ст.
9. Конфесійна полеміка у XVI–XVII ст. і її вплив на розвиток української літературної мови. Мова полемічних творів.
10. «Лексикон латинський» Є. Славинецького. Мовні особливості перекладної частини.
11. «Лексикон словенороський» Памви Беринди – найвидатніше досягнення староукраїнського словникарства.
12. «Лексис» Л. Зизанія. Особливості укладання реєстру та способи тлумачення реєстрових слів.
13. Лінгвоцид як мовне явище. Валуєвський циркуляр та Емський акт, їх наслідки для книжної української мови.
14. Місце українського письменства у розбудові української літературної мови другої половини XX ст.
15. Мова альманаху «Русалка Дністровая», його значення у розвитку української літературної мови XIX ст.
16. Мовна специфіка творів сучасних українських письменників.
17. Мовне багатство художніх творів української літератури другої половини XVII – початку XVIII ст.
18. Народна основа мови творів І. Котляревського.
19. Наукова діяльність Івана Огієнка в галузі історії української літературної мови.
20. Основні джерела вивчення української літературної мови.
21. Основні мовні риси Галицько-Волинського літопису.
22. Основні пам'ятки агіографічної і паломницької літератури Русі, протоукраїнські фонетичні і морфологічні явища, засвідчені в цих творах.
23. Основні пам'ятки ораторсько-проповідницької літератури Русі, протоукраїнські фонетичні і морфологічні явища, засвідчені в цих творах.

24. Основні пам'ятки перекладної літератури Русі, протоукраїнські фонетичні і морфологічні явища, засвідчені в цих творах.
25. Особливості «Слова о полку Ігоревім» як пам'ятки української мови.
26. Особливості мови полемічної літератури XVI – першої половини XVII ст.
27. Особливості мови українських грамот XIV–XV ст.
28. Особливості мовної ситуації в Україні у XVI–XVII ст.
29. Особливості розвитку української літературної мови за радянщини.
30. Передумови розвитку української літературної мови першої половини XX ст.
31. Пересопницьке Євангеліє. Історія наукового вивчення пам'ятки. Мова твору.
32. Полеміка навколо правописних питань у сучасний період.
33. Полеміка навколо правописних питань у XIX ст. («кулішівка», «желехівка», правопис І. Максимовича).
34. Поняття «загальнонародна мова» і «літературна мова». Проблема взаємодії діалектів і літературної мови.
35. Предмет, завдання і значення курсу історії української літературної мови.
36. Проблема періодизації історії української літературної мови.
37. Проблеми історії української літературної мови у працях Є. Тимченка, А. Кримського, О. Горбача, Ю. Шевельова.
38. Проблеми спадкоємності старої і нової української літературної мови у вітчизняному мовознавстві.
39. Розвиток мовознавчої думки XVI – першої половини XVII ст.
40. Розвиток української літературної мови в незалежній Україні з 1991 р.
41. Розвиток української літописної традиції другої половини XVII ст. – початку XVIII ст.
42. Розширення сфери вживання української літературної мови XX ст.: офіційно-діловий, науковий, публіцистичний стилі.
43. Розширення функційних меж української літературної мови у XIX ст.
44. Роль І. Котляревського у становленні нової української літературної мови.
45. Роль старослов'янської мови у розвитку української літературної мови.
46. Роль Т. Г. Шевченка у становленні нової української літературної мови.
47. «Руська мова» як офіційна мова Великого князівства Литовського.
48. «Руська правда» як пам'ятка юридичного письменства.
49. Становлення історії української літературної мови як окремої філологічної дисципліни. Наукові здобутки вітчизняної та діаспорної україністики.
50. Суспільно-історичні умови початку формування нової літературної мови на народній основі.
51. Суспільно-історичні умови розвитку літературної мови в Українській Радянській Соціалістичній Республіці. Закон «Про мови в Українській РСР».
52. Суспільно-політичні чинники формування сучасної української літературної мови.
53. Творчість І. Галятовського в історії розвитку української літературної мови.
54. Україністика за кордоном.

55. Українська літературна мова на Західній Україні в кінці XVIII–XIX ст. Роль Івана Франка в розвитку літературної мови.
56. Українська літературна мова у XVIII ст. Причини занепаду староукраїнської літературної мови.
57. Українська літературна мова у письменстві української діаспори XX–XXI ст.
58. Український правопис: становлення, варіанти, дискусії.
59. Учительні євангелія як жанр української писемності у XVI–XVII ст., їх мовні особливості.
60. Шкільна драма та інтермедія як жанр староукраїнської писемності, особливості мови.

9. Методичне забезпечення

1. Модульне середовище Хмельницького національного університету (Кафедра української філології, курс «Історія української літературної мови»).
2. Репозитарій Хмельницького національного університету.
3. Збірник текстів з історії української мови / укл. В.В. Денисюк, О.Ю. Зелінська. Умань : Візаві, 2015. 441 с.
4. Хрестоматія з історії української літературної мови / укл. О.Ю. Зелінська, В.В. Денисюк. Умань : Візаві, 2015. 277 с.

10. Рекомендована література

ОСНОВНА

1. *Голоюх Л. В.* Історія української літературної мови : [навч. посібник]. Луцьк : Надстир'я, 2021. 140 с.
2. *Огієнко І.* Історія української літературної мови. Київ : Наша наука і культура, 2001. 440 с.
3. *Русанівський В. М.* Історія української літературної мови. Київ : АртЕк, 2002. 423 с.

ДОДАТКОВА

1. *Гнатюк Л. П.* Мовний феномен Григорія Сковороди в контексті староукраїнської книжної традиції. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2010. 446 с.
2. *Гриценко С. П.* Динаміка лексики української мови XVI–XVII ст. Київ : ТОВ «КММ», 2017. 936 с.
3. *Зелінська О. Ю.* Українська барокова проповідь: мовний світ і культурні витоки. Київ : ВД Дмитра Бураго, 2013. 408 с.
4. Історія українського правопису XVI–XX ст.: Хрестоматія / упор. В.В. Німчук. Київ, 2004.
5. *Лесюк М. П.* Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2014. 732 с.
6. *Матвіяс І. Г.* Варіанти української літературної мови. Київ, 1998. 162 с.
7. *Мозер М.* «Язичіє» – псевдотермін в українському мовознавстві. Мозер М. *Причинки до історії української мови* / за заг. ред. С. Вакуленка. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2008. С. 641–666.
8. *Мозер М.* Що таке «проста мова»? Мозер М. *Причинки до історії української мови* / за заг. ред. С. Вакуленка. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2008. С. 75–111.
9. *Мойсієнко В. М.* Про національний статус «руської мови» в часи Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. *Мовознавство*. 2005. № 1. С. 67–82.
10. *Ніка О. І.* Історія української літературної мови : навч. посібник. Київ : Освіта України, 2014. 335 с.

11. *Піоторак Г. П.* Історична правда проти імперської облуди. Київ : ТОВ «Арт принт студія», 2018. 148 с.
12. *Таранець В. Г.* Українці: етнос і мова : монографія. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2013. 364 с.
13. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду : документи і матеріали / Всеукр. т-во «Просвіта» ім. Т. Шевченка; за ред. Л. Масенко ; упоряд. Л. Масенко [та ін.]. Київ : Києво-Могилянська академія, 2005. 399 с.
14. *Фаріон І.* Суспільний статус староукраїнської (руської) мови у ХІV–ХVІІ століттях: мовна свідомість, мовна дійсність, мовна перспектива. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2015. 654 с.
15. *Царалунга І.* Варіативність у староукраїнській літературно-писемній мові ХІV – ХV ст. : монографія. Хмельницький : ФОП Гонта А. С., 2017. 448 с.
16. *Чуба Г.* Українські рукописні учительні Євангелія : дослідження, каталоги, описи. Київ; Львів : Свічадо, 2011. 223 с.
17. *Шевельов Ю.* Українська мова в І половині ХХ ст. (1990–1941): стан і статус. Чернівці, 1998. 208 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. <http://litopys.org.ua/>
2. <http://www.inmo.org.ua/>
3. <http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/>
4. <http://www.inst-ukr.lviv.ua/uk/>

Опис дисципліни (анотація)

Історія української мови

Тип дисципліни	Обов'язкова
Освітній рівень	Перший (бакалаврський)
Мова викладання	Українська
Семестр	–
Кількість встановлених кредитів ЄКТС	3, 0
Форми навчання, для яких викладається дисципліна	Денна

Результати навчання. Студент, який успішно завершив вивчення дисципліни, має *вміти встановлювати* домінуючі джерела творення літературної мови кожного періоду; *інтерпретувати традиційні чи інноваційні мовні явища* кожного з періодів творення української літературної мови; *визначати місце* видатних письменників, учених, культурних і політичних діячів у літературному мовотворенні; *окреслювати шляхи вироблення* лексичного та стилізового фондів мови, закріплення граматичних і правописних норм; *простежувати особливості взаємодії* літературної мови з живою розмовною мовою.

Зміст навчальної дисципліни. Вступ. Мовна ситуація в Давній Русі. Українська літературно-писемна мова XIV – XV ст. Українська літературна мова XVI – XVIII ст. Староукраїнська лексикографія. Граматична обробка літературної мови. Культура бароко та її вплив на формування літературної мови. Нова доба в історії української літературної мови (кінець XVIII – перша половина XIX ст.). Розширення функційних меж української літературної мови у XIX ст. Загальна характеристика української літературної мови XX – початку XXI ст.

Запланована навчальна діяльність: лекції – 17 год., практичні заняття – 34 год., самостійна робота – 69 год., разом – 120 год.

Форми (методи) навчання: лекції (з використанням методів проблемного навчання); практичні заняття (з використанням методів лінгвістичного аналізу, порівняльного аналізу, тестових завдань), самостійна робота (індивідуальні творчі завдання).

Форми оцінювання результатів навчання: усне опитування, контрольна робота, письмове опитування, тестовий контроль, індивідуальна творча робота.

Вид семестрового контролю: іспит.

Навчальні ресурси:

1. Русанівський В. М. Історія української літературної мови. Київ : АртЕк, 2002. 423 с.
2. Модульне середовище для навчання MOODLE. Доступ до ресурсу: <https://msn.khnu.km.ua>.
3. Модуль для дистанційного навчання. Доступ до ресурсу: <http://dn.khnu.km.ua>
4. Електронна бібліотека університету. Доступ до ресурсу: <http://lib.khnu.km.ua>

Викладач: к. філол. наук, доц. Денисюк В. В.